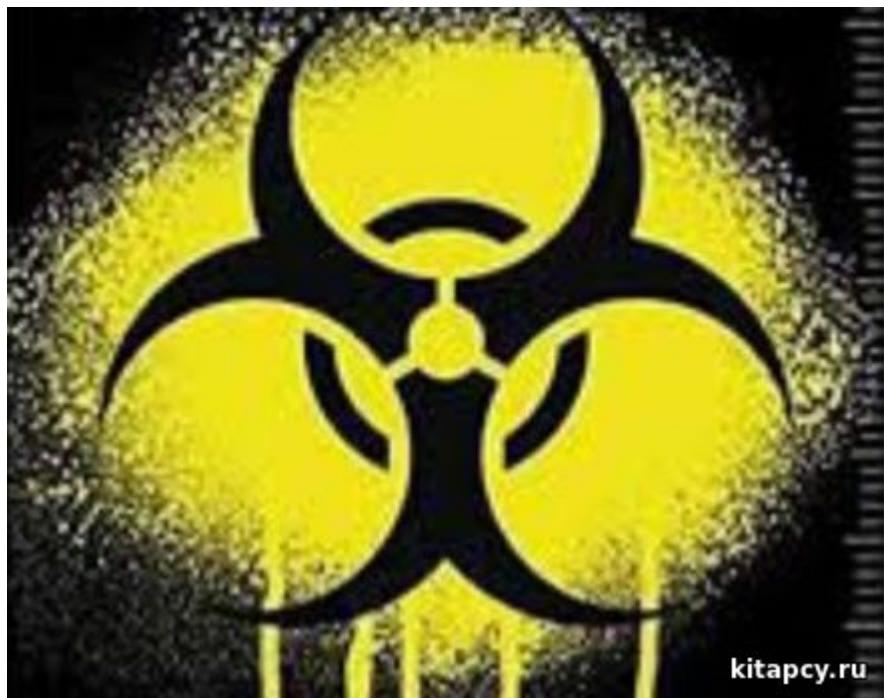

Hytaý biologik ýaragy synagdan geçirýärmi?

Category: Kitapcy, Medisina, Nukdaýnazar, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

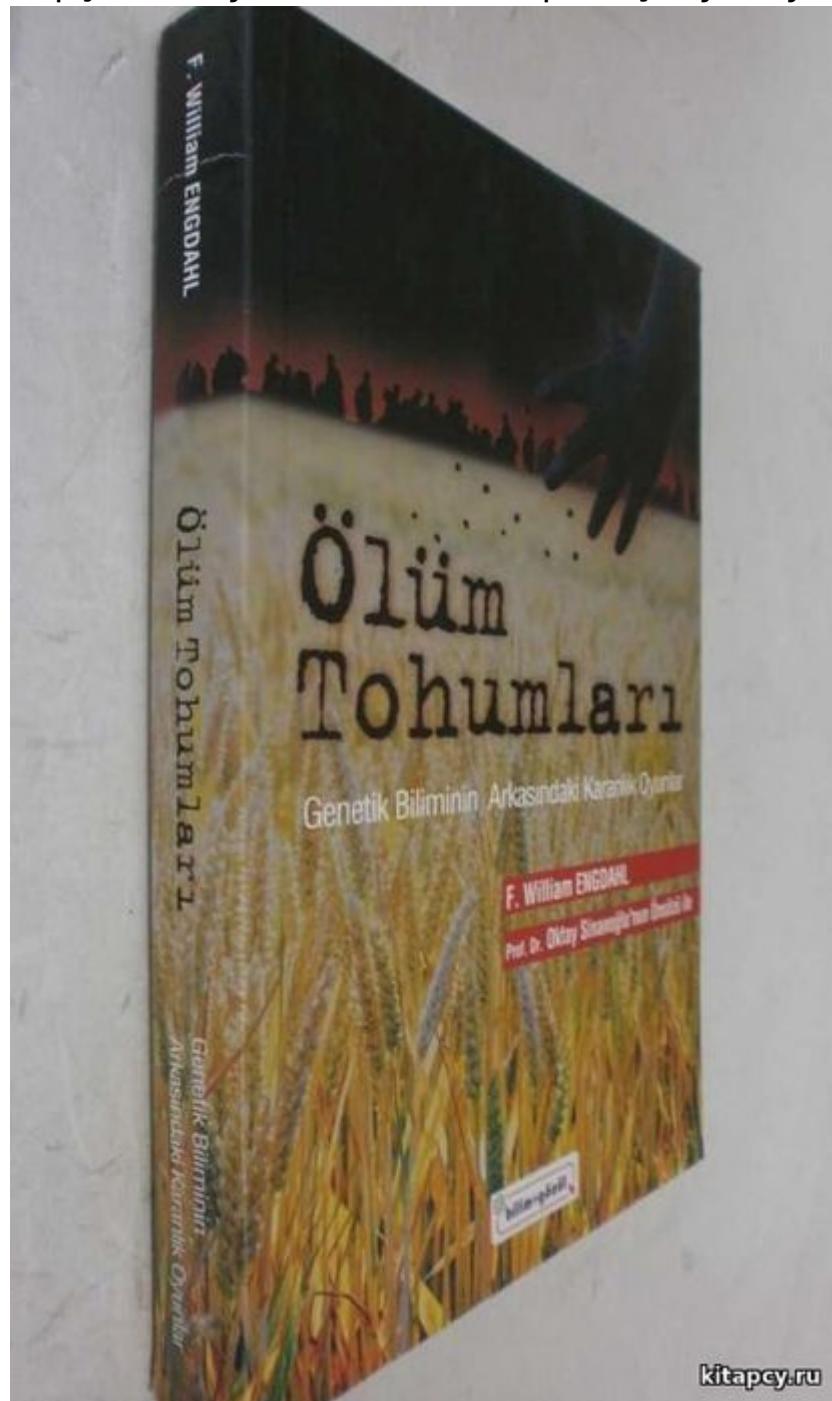
Hytaý biologik ýaragy synagdan geçirýärmi? HYTAÝ BIOLOGIK ÝARAGY SYNAGDAN GEÇİRÝÄRMI?

2009-njy ýylyň aprel aýynda Oktaý Sinanoglynyň taýýarlan «Ölüm tohumlary. Genetika ylmynyň aňyrsyndaky pyssy-pyjurlykly oýunlar» atly kitabynyň birinji neşiri çykdy. Sinanogly kitaba ýazan sözbaşysynda şeýle diýýär:

“Molekulýar biologýanyň düýbi ilkinji gezek 1960-njy ýyllarda tutuldy. Bu ylymyň düýbi tutulanda fizika, himiýa ylmyna daýanan sütünlerinden başlap ýatlasak, onuň sosial durmuşymzda duş gelýän keselleri dep etmek, bütindünýä azyk ýetmezçiligimi çözmeň ýaly umumy adamzat bähbitli işleri amala göz öňüne tutýardy. Gynansak-da, bary-ýogy on baş ýıldan soň bu täze ylmyň maddy binýadyny üpjün edenler tarapyndan ony sessiz-selemsizje howply ýaraga öwrendiklerine şáyat bolduk. Täze ylymyň alymlarynyň küýünde adamlaryň iýmit gorunuň gözegçilik astynda saklamak bilen bir hatarda dünýäniň ilatyny azaltmak, käbir halklary bütinleý ýok etmek ýaly bet pyyllar-da bardy. Şeýtanyňam ýadyna-oýuna düşmejek erbetlikler bütin

dünýäniň halklaryny howp astyna almaga başlady». «Ölüm tohumlarynyň» dowamy hökmünde çapdan çykan «Emeli doňuz dümewi. Emeli iýimitler» atly kitapda bolsa adamzadyň ganym duşmany bolan global baronlaryň adamzadyň sanyny azaltmak üçin nämeleri meýilleşdirýändigi, keseli ýok etmegiň deregine kesel ýaýradýan hili pes derman önümleri arkaly adamlary nädip köpcülikleýin hassa öwrüp taşlaýandyklary gürrüň berilýär.

• ENGDALA YÜZ TUTDUK

Üns beriň. Bu sözleri ýazan merhum O.Sinanogly (1935-2015) ýönekeý biri däl. Sinanogly öz sözi bilen aýdanyňda, «dünýäniň ilkiniyi molekulýar biologiya boýunça professorlaryň biri». Ol

hut bu ugurdaky käbir ylmy adalgalaryň gönüden-göni oýlap tapyjysy. Oktaý Sinanoglynyň «Adamlara ýagşylyk we ýagty gelejek isleyän adamlaryň sany az däl. Frederik Uilýam Engdal hem şolaryň biri diýip, okyjylara hödürlän “Ölüm tohumlary” we “Emeli doñuz dümewi” kitaplarynyň awtory biziňem wagtal-wagtal hünärmenlik ugry boýunça pikirine sala salýan ýakyn dostumyz. Galyberse-de, janly-jemendäni aýaga galdyran koronawirus wakasy ýüze çykansoň onuň bilen gürrüňdeş bolmak isledik. «Gyzyklanýan meseläňiz boýunça heniz anyk maglumatlar ýok. Şonuň üçin munuň hakyky keselmi, gorka düşürmek maksady bilen ýörite gurnalan wakamy, ýa bolmasa kese ýerlileriň geçiren ýörite operasiýasynyň netijesimi, nämediginj heniz bilemezok» diýip belli jogap bermedi. Şonda biz ondan biziň sowallarymyza jogap berip biljek başga hünärmeniň salgysyny soradyk. Onuň salgy berjek adamyna garaşyp durkagam, Engdal bize link ugratdy.

THE
ART
OF THE
NEW COLD
WAR

AMERICA VS. CHINA

WHAT AMERICA MUST DO TO WIN

LEE STEINHAUER

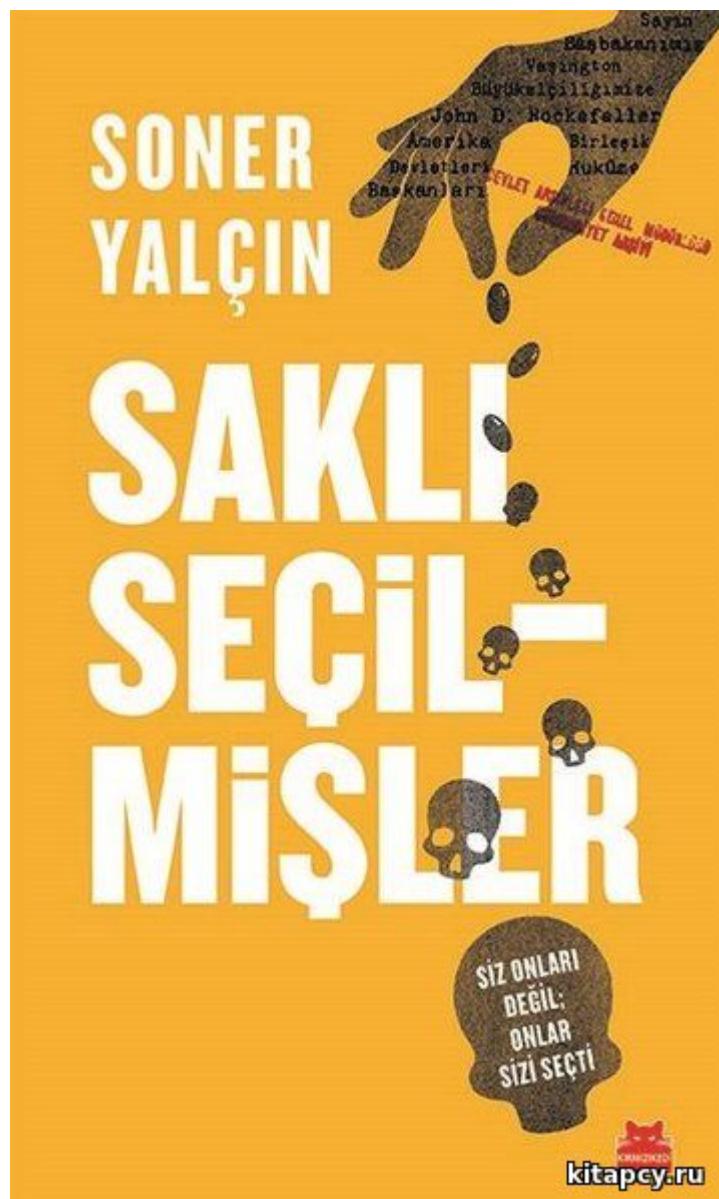
kitapcy.ru

• **ÝARGANATYŇ PIRI HYTAÝLY HEKIM**

Linkde Hytaýyň Ylymlar akademiýasynyň garamagyndaky Wuhanyň wirus barlaglary institutynyň hünärmeni medisina ylymlarynyň doktory Peng Zhou hakynda käbir maglumatlar bar eken.

Peng Zhou 2010-njy ýylda doktorlyk dissertasiýasyny goran institutynda häzirem işleýär, has takygy Hytaýyň Ylymlar akademiýasynyň uçarmanlary taýýarlaýış maksatnamasyna ýolbaşçylyk edýär. Bu giň gerimli maksatnama şol bir wagtyň özünde Hytaýyň Bilim we tehnologiya ministrliginiň iñ möhüm taslamalarynyň biri bolup durýar. Eýsem, alyp barýan işleri

Hytaý hökümeti tarapyndan doly maliýeleşdirilen Zhou haýsy ugur boýunça ylmy barlaglary geçirýärkä? Jogap: ýarganat wiruslary we immunitet sistemasy boýunça!.. Käbir ýarganatlar iñňän howply wiruslary özünde saklayar, başga jandarlara ýokuşdyrýar, muňa garamazdan olara immunitet sistemasynyň berkligi sebäpli şol wiruslaryň ölüm howply täsirleri o diýen bir ýöräp baranok. Ynha, Zhou hut şu mesele boýunça dünýäde ilkinji bolup ylmy barlaglary alyp barýan alym hökmünde tanalýar. Ol «ýarganat wiruslary we immunitet sistemasy» boýunça diňe bir öz ýurdunda däl, Awstraliýadır Singapur ýaly ýürtlarda-da ylmy barlag işlerini geçiripdi.

• EBOLA, SARS WE KORONA – ŞOL BIR ZAT

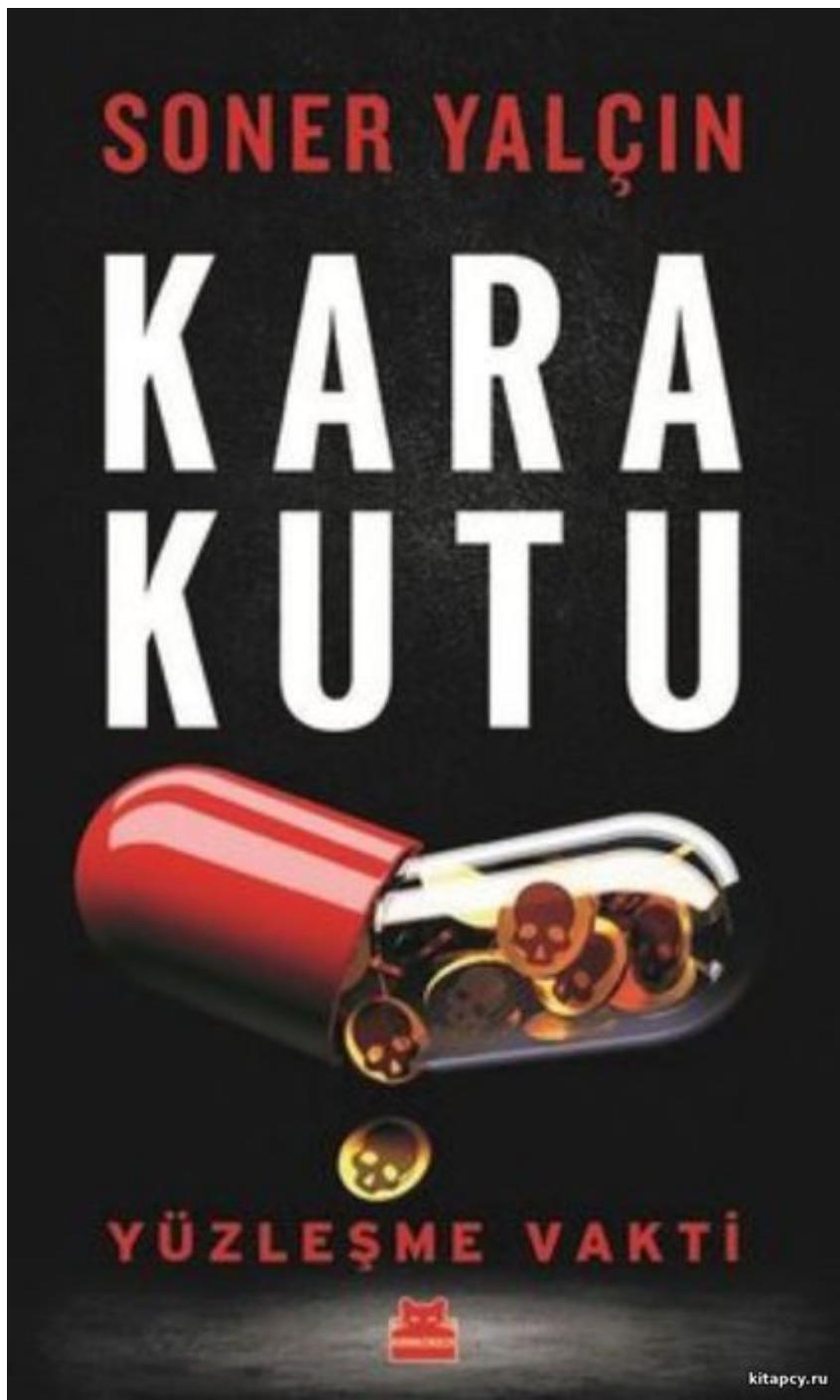
Hytaýyň Bilim we tehnologiya ministrliginiň berk

gözegçiliginde saklanýan taslamalaryň birine ýolbaşylyk edýän Zhou 2019-njy ýylyň 18-nji noýabrynda garamagyndaky ylmy iş alyp barýan topara işgär gerekdigini aýdyp, bir bildiriş beripdir. İşe alynjak dalaşärlерden şu aşakdaky aýratynlyklaryň bolmagy talap edilipdir:

- Biologiyadan ýa-da biomedikal ugurdan doktorlyk dissertasiýasyny goran bolmaly;
- İşini gowy bilmeli we talabedijilikli bolmak bilen birlikde erkin ýagdaýda ylmy barlaglary gecirmäge ukyply, topar bilen işleşmäge öwrenşikli bolmaly;
- Iňlis dilinde gepleşip, okap we ýazyp bilmeli. Halkara ylmy žurnallarda makala çykardyp biljek derejede sowatly bolmaly;
- Öýjükleriň biologiyasy, immunitet ylmy, genom we beýleki ugurlarda tejribeli bolmak bolsa onuň saýlanyp alynjak ugruna görä.

Peng Zhou beren bildirişinde dalaşärlere geçirilýän barlaglaryň esasy ugry hakynda şeýleräk maglumaty beripdir:

«Ýarganatlary geçirirýän barlaglarymyzyň obýekti hökmünde öwrenmek arkaly şol bir wagtyň özünde ebola, SARS, korona wiruslaryny hiç hili zyýan çekmezden özünde saklaýan molekulýar mehanizmi we bu mehanizmiň uçuş ukyby bilen bile onuň uzak ömürli bolşuna jogaplary taparys. Adam bilen beýleki süýdemdirijileriň arasyndaky tapawutlylyklary deňeşdirmе ýoly arkaly ýüze çykarmak üçin wirus ylmy, immunitet ylmy, öýjükleriň biologiyasy we dürli analiz tilsimleri ulanylar».

• KESELLERİŇ ÇEŞMESI ŽARGANATLARMY?

«Nature» yılmy-populýar žurnalynyň 2018-nji ýylyň 12-nji aprelinde çykan sanynda Peng Zhounyň we onuň garamagyndaky toparyň çap edilen makalasy biziň bilmeýän köp zadymyzy aýan edýär. «Žarganat çeşmeli HKU2-na meňzeş korona wirusyň döreden ölüm howply doñuz kükrekli çalt ýokuşýan agyryly sindromy» atly atly makaladan käbir jümleleri üns berip okalyň:

“Tebigatdaky ýyrtyjy haýwanlardan ýaýraýan wiruslaryň jynslar arasyndaky garşılyklaýyn geçisi adamyň we haýwanlaryň saglygy üçin üns berilmäge degişli howp döredýär. Žarganatlar

wiruslaryň ýüze çykmasynda aýratyn orun eýeleýär. Ýarganatlardan dörän koronawirusyň adamlara geçişi SARS diýilýän ýokanç keseliň dem alyş ýollary sindromynyň 2-10 görnüşleriniň döremegine getirýär. Biz bärde wirus we ýokanç keseller ylmynyň nukdaýnazaryndan synagdan geçirilen deliller arkaly HKU-2-ä meñzeş ýarganatdan dörän koronawirusyň doňuz kükrekli çalt ýokuşýan agyryly sindromly koronawirusyň (SADS-CoV) Hytaýdaky dört uly fermada ýetişdirilen 24,693 doňuzyň heläk bolmasyna sebäp bolandygyny subut etmekçi. Bu epidemiýanyň has oval SARS wakasynyň ilkinji gezek duş gelinen Guangdong prowinsiýasynda başlamagy-da üns berilmeli ýagdaýdyr. Hasam beteri SADS-a meñzeş koronawiruslar 2013-2016-njy ýyllarda şol bir sebitden toplanan nejasat (uly täret) eksperimentleri, hususanam «şeytanyň guşy» diýip tanalýan ýarganatdan alynan eksperimentler bilen 96-98 göterim meñzeşlik görkezýär. SARS-a meñzeş koronawiruslaryň çeşmesi-de şudur. Edinilen maglumatlar SADS bilen SARS epidemiýasynyň arasynda geografik, wagt, tebigat, sebäp, netije taýdan haýran galdyryjy meñzeşligiň bardygyny görkezdi. Bu ylmy iş gelejekki epidemiýalary has az zyýan bilen ýeňmek maksady bilen koronawirusyň görnüşlerini kesgitlemek we ýarganatlardaky paýyny ýüze çykarmagyň möhümligine ünsi çekmek üçin taýýarlandy».

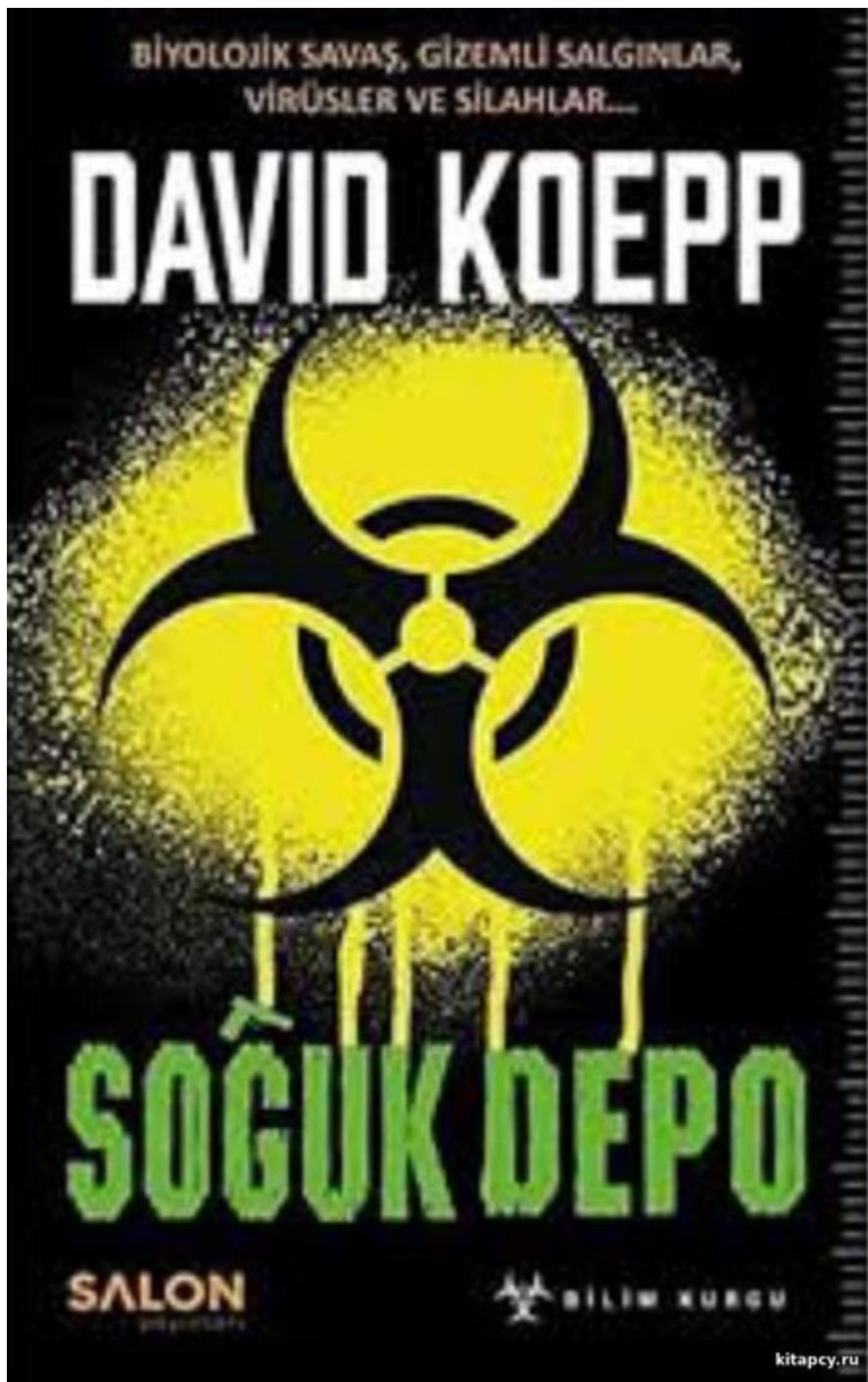
• HYTAÝLY HEKİMİÑ MAKSADY NÄME?

Peng Zhou çykyşlarynyň birinde şeýle diýdi:

«Ýarganatlar uzak wagtlap hiç hili kesellemän özlerinde wirus saklap bilyärler. Adamlar wirusy dep etmegi ýarganatlardan öwrenip biler. Edil häzir biz muny önumçilige goýberme mümkünçiliginden daşda. Entek ýolumyz uzak. Bize işimizi ynam bilen dowam etdirmek gerek».

Çagalygynda SARS wirusyny hut özi başdan geçiren Zhounyň adamlary edil ýarganatlar kimin wiruslara garşı immuniteti ýokary jandarlara öwürmek üçin çytraşyandygy görnüp dur. Onuñ maksady muny industrial ýagdaýa getirmek, ýagny önumçilige salmak. Emma bu iş Zhounyň hobbisi bolmagyň çäginden çykana meñzeýär. Başda-da aýdyşymyz ýaly bu maksatnamany Hytaý hökümətiniň hut özi üns merkezinde saklayár. Gelin, indi bolsa dünýä boýunça molekulýar biologiyanyň ilkini professorlaryndan merhum Sinanoglyna gulak gereliň. Ol öz

tejribelerine esaslanyp şeýle diýipdi:
"Molekulýar biologiyanyň düýbi ilkinji gezek 1960-njy ýyllarda tutuldy. Bu ylymyň düýbi tutulanda fizika, himiýa ylmyna daýanan sütünlerinden başlap ýatlasak, onuň sosial durmuşymyzda duş gelýän keselleri dep etmek, bütindünýä azyk ýetmezçiligimi çözmeke ýaly umumy adamzat bähbitli işleri amala göz öňüne tutýardy. Gynansak-da, bary-ýogy on baş ýyldan soñ bu täze ylmyň maddy binýadyny üpjün edenler tarapyndan ony sessiz-selemsizje howply ýaraga öwrendiklerine şayat bolduk. Täze ylymyň alymlarynyň küýünde adamlaryň iýmit goruny gözegçilik astynda saklamak bilen bir hatarda dünýäniň ilateyny azaltmak, käbir halklary bütinleyý ýok etmek ýaly bet pygylarda bardy. Şeýtanyňam ýadyna-oýuna düşmejek erbetlikler bütin dünýäniň halklaryny howp astyna almaga başlady.

• EPIDEMIÝA BIOLOGIK ÝARAGYŇ SYNAGYMY?

2020-nji ýylyň 26-njy ýanwarynda «Washington Taýms» («Washington Times») gazeti bu boýunça ysraýylly öñki jansyz Dani Şoham bilen gürründeşlik geçirdi. Medikal mikrobiologiýa boýunça doktorlyk dissertasiýasyny goran, otstawkadaky podlozkownik Şoham 1970-nji ýıldan 1991-nji ýyla çenli Ysraýylyň harby kontrrazwedkasynyň biologiki we himiki uruş boýunça ýörite hünärmeni bolup işledi. Şol bir wagtyň özünde ol Hytaýyň biologiki ýaraglar boýunça alyp barýan işlerine ýakyndan gözegçilik eden adam. Wuhanyň wirus barlaglary

institutynyň gönüden-göni Pekiniň biologiki ýarag maksatnamasyna hyzmat edýändigini aýdan Şoham sözünü şeýle dowam etdirdi:

«Institutda işleyän laboratoriýalar ylmy-barlag işlerini geçirende Hytaýyň biologiki ýarag meýilnamasyna görä hereket edýär. Institutyň esasy işi bu bolmasa-da, azyndan işiniň belli bir bölegi şoňa görä gurnalan. Biologiki ýarag boýunça alnyp barylýan işler, hem raýat, hem harby maksatnamalaryň bir bölegi hökmünde ýöredilýär. Elbetde, bularyň hemmesi gizlinlikde ýöredilýär...»

Bular ýaly pikir ýöredýän diňe Şoham däl. Häzir BMG-niň maslahatçysy bolup işleyän we adyny bermekden saklanan öñki iňlis diplomatlarynyň biri hem şeýle pikirde. Ol 2017-nji ýıldan bări Wuhanyň wirus barlaglary institutynyň işi bilen gyzyklanmandygyny, emma ondan owalky eden gözegçiliklerinden çen tutup koronawirusyň biologiki ýarag maksatnamasynyň çağindäki bir zat bolup biljekdigini, şübhelenmek üçin bolsa ortada birnäçe sebäpleriň bardygyny aýdýar.

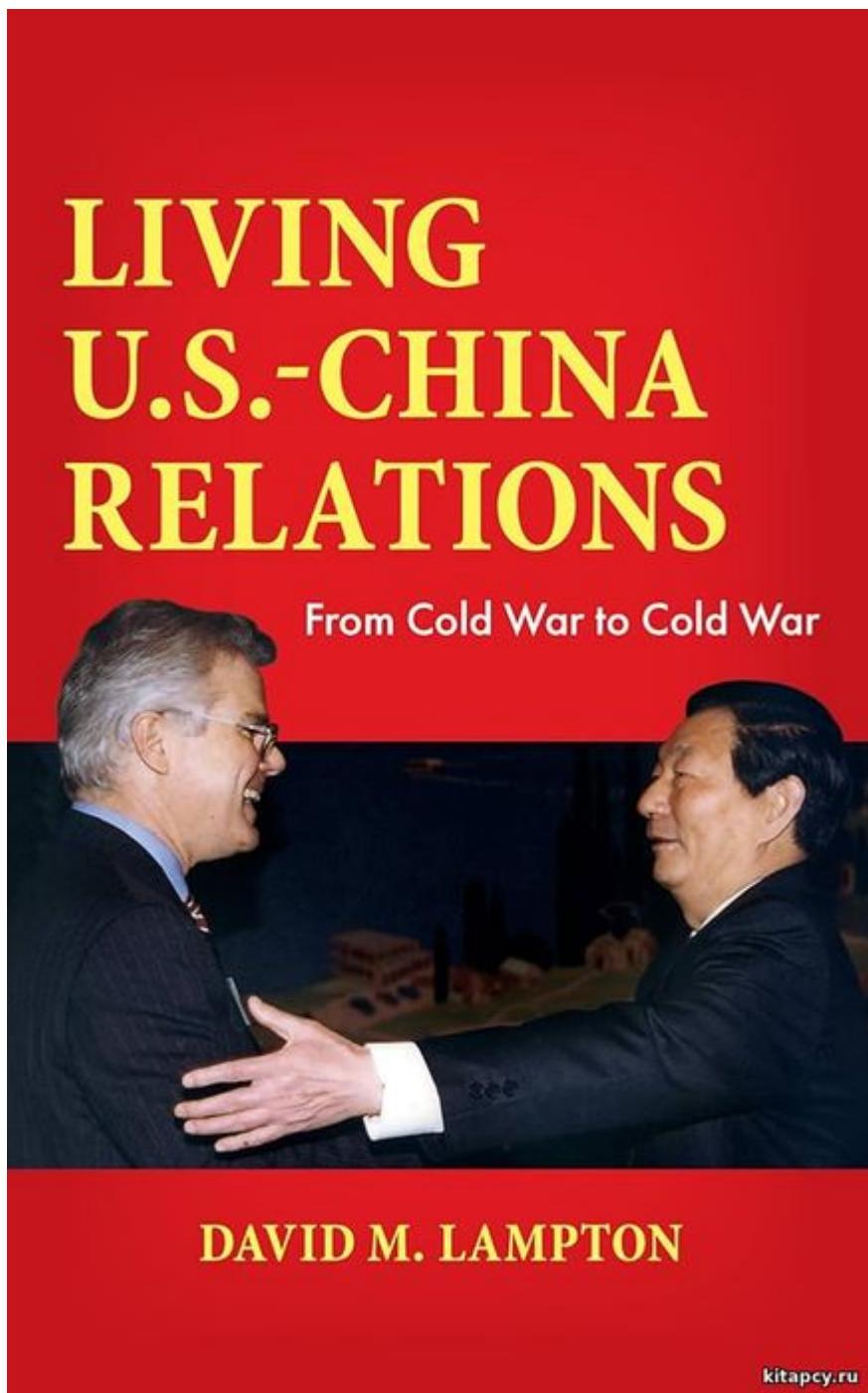
Edil şu ýerde Zhouynyň «Adamlar wirusy dep etmegi ýarganatlardan öwrenip biler. Edil häzir biz muny önemciliğe goýberme mümkünçiliginden daşda. Entek ýolumyz uzak. Bize işimizi ynam bilen dowam etdirmek gerek» diýen jümlesini ýene bir gezek ýada salyp görün. Bir önumiň taýýar bolýança, bazara çykarylýanca birnäçe elden geçýändigini özüňizem bilýänsiňiz. Ilki birnäçe işler ediliп, hakyky harydyň şekili ýasalýar. Soňra ol şekil her dürli synag şertine salnyp ulanya laýyk görnüše gelip gelmändigi barlanylýar. Bu barlaglaryň hemmesinden birkemsiz geçen önum özünü görkezensoňam önemciliğe goýberilmäge we satuwa çykarylma hukuk gazanýar.

Zhouynyň «industriýa aralaşdyrma we önemciliğe berme wagtyndan heniz daşda» diýidigi gürrüň edilýän «önumiň» haýsy tapgyrdadygyny görkezýärkä? Jogap: *synag tapgyrynda...*

Ynha, size ýene bir sorag:

Wuhanyň wirus barlaglary instituty Hytaýyň iň möhüm taslamalarynyň biriniň üstünde işleyän bolsa, edil şol ýerdenem çykmagyna garaşylýan haýsydyr bir iş «synag tapgyrynda» bolýan bolsa, hut şu şäherden ýaýran wirus

belasynyň bütin dünýäni oda-köze düşürmesine ýönekeýje bir töänlik diýip bilerismikä?...

• **KOMMUNISTIK PARTIÝANYŇ ÖÑÜNDE ADAM ÖMRÜNIŇ GARA ŞAYYLYK GYMMATY YÓK!**

Häzir sizde «Hytaý näme üçin bular ýaly samsyklygy etsin, beýtse hemmelerden ötri onuň öz halky zyýan çekenokmy näme?» diýen sorag döremegi mümkün. Hytaýy, hususanam Hytaýny Kommunistik partiýasyny ýakyndan tanaýanlara bolsa bu soragy bermegiň hiç hili manysy ýók.

Tanamaýanlar, bilmeýänler üçin gysgajyk durup geçeliň. Hytaýyň Kommunistik partiýasynyň düýbüni tutujy serdary Mao Szedun dünýä taryhynda görlüp-eşdilmedik rekordyň eýesidir. Hatda Gitlerdir Stalin ýaly ýakasy gaýyşly diktatorlar hem adam gyrmakda onuň öňüne geçip bilmez. Ol kommunistik režimi ýola goýmak üçin tegelek 65 million hytaýlynyň ganyna galyp, «taryhyň iň ganhor diktatory» diýen ady aňryýany bilen halallady.

Mao Szedun «Uly ösüş» («Большой скачок» -t.b.) adyny beren samsyklaç syýasy maksatnamasyny durmuşa geçirjek bolup, ýurduň ekerançylygyny weýran etdi, bol hasyllı çagy plantasiýalaryny zor bilen şaly meýdanlaryna öwürdi, şeýdibem 1959-1961-nji ýyllarda, bary-ýogy iki ýylyň içinde çagy satyp gün görýän 30 milliondan gowrak daýhanyň açlykdan ölmesine sebäp boldy.

Bu günüki Hytaýyň syýasy häkimiyétini elinde saklaýan Kommunistik partiýa, ynha, şular ýaly ganhorçylykly diktaturanyň gönüden-göni dowamydyr.

Biz şu ikiarada Zhou bilen habarlaşandygymyzy we oña birnäge sowallar bilen ýüzlenendigimizi hem aýdyp geçmek isleyärис. Mundan oval dürlı ýollar bilen habarlaşmaga synanyşan hytaýly ketdeleriň bu babatdaky pozisiýasyny bilmän duramzok. Elbetde, sowallarymyza kanagatlandyryjy jogap berilmez. Zyýany ýok... Biz öz etmeli işimizi etdik. Indiki nobat olarda... Belkäm ertir, belki-de soñ bir gün olar näme etjeklerini bilmän, aljyrap jogabam bererler. Şonda hemmesini jemläp siziň dykgatyňza ýetirmäge şumatdan söz berip goýýarys.

07.02.2020 ý.

Süleyýman ŞAHIN.

Terjime eden: Has TÜRKMEN. Medisina